

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
ЮРИДИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА ТА
ПОРІВНЯЛЬНОГО ПРАВОЗНАВСТВА**

**КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЗДІЙСНЕННЯ
СУДДІВСЬКОГО РОЗСУДУ У РАМКАХ
ДИСКРЕЦІЙНИХ ПОВНОВАЖЕНЬ СУДУ**

Навчально-методична розробка

УЖГОРОД – 2026

Берч В.В. Конституційно-правові засади здійснення суддівського розсуду у рамках дискреційних повноважень суду. Навчально-методична розробка 2026–2027 н.р. Ужгород, 2026. 37 с.

Берч Вероніка Вікторівна – доктор юридичних наук, доцент кафедри конституційного права та порівняльного правознавства ДВНЗ «Ужгородський національний університет».

Затверджено на засіданні кафедри конституційного права та порівняльного правознавства юридичного факультету ДВНЗ «Ужгородський національний університет», протокол № 1 від «1» вересня 2026 року.

Рекомендовано до друку на засіданні науково-методичної комісії юридичного факультету ДВНЗ «Ужгородський національний університет», протокол № 1 від «31» серпня 2026 року.

ЗМІСТ

1. ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА	4
2. МЕТА ВИВЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ	7
3. ПЕРЕДУМОВИ ДЛЯ ВИВЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ	10
4. ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ	12
5. ЗМІСТ ПРОГРАМИ	15
6. ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН ЛЕКЦІЙ З ДИСЦИПЛІНИ	16
7. ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ З ДИСЦИПЛІНИ	20
8. ПРИМІРНИЙ ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДЛЯ ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ	26
9. ВИМОГИ ДО ПІДГОТОВКИ АНАЛІТИЧНОГО ЕСЕ	28
10. ЗАСОБИ ДІАГНОСТИКИ ТА КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ	31
11. ПЕРЕЛІК РЕКОМЕНДОВАНИХ НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ АКТІВ ТА ІНШОЇ ЛІТЕРАТУРИ	34

1. ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Суддівський розсуд належить до найбільш складних категорій сучасного конституційного та судового права, оскільки виникає у просторі між нормативною визначеністю і необхідністю індивідуалізованого правозастосування. Конституційне призначення судової влади не зводиться до механічного відтворення законодавчого припису. Суддя здійснює тлумачення, встановлює юридично значущі факти, оцінює докази, обирає процесуальні засоби, співвідносить конкуруючі права та інтереси, визначає правові наслідки у межах компетенції, наданої Конституцією і законом. Саме в цих сегментах судової діяльності виникає простір професійної дискреції, юридична допустимість якого обумовлюється верховенством права, незалежністю судді, вимогами справедливого суду, правової визначеності, рівності та належної мотивації рішення.

Навчальна дисципліна «Конституційно-правові засади здійснення суддівського розсуду у рамках дискреційних повноважень суду» орієнтована на здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти за спеціальністю 081 «Право». Її зміст передбачає поглиблене опрацювання доктрини суддівського розсуду, категорії дискреційних повноважень, професійної правосвідомості судді, гарантій незалежності, етичних стандартів суддівської поведінки, процедур добору і професійної підготовки суддів, а також напрямів модернізації конституційно-правового статусу професійного судді.

Методологічна цінність дисципліни полягає у поєднанні конституційно-правового, судово-процесуального, герменевтичного, аксіологічного та порівняльно-правового вимірів. Здобувачі мають працювати з Конституцією України, законодавством про судоустрій і статус суддів, актами органів суддівського врядування, рішеннями Конституційного Суду України, практикою Верховного Суду та Європейського суду з прав людини, міжнародними стандартами незалежності й доброчесності суддів. Особлива

увага приділяється аргументаційній якості судового рішення: зв'язку між фактичними обставинами, нормативною підставою, способом тлумачення, межами дискреції та висновком суду.

Вивчення дисципліни спрямоване на формування здатності відрізняти правомірний суддівський розсуд від свавільного рішення, встановлювати зовнішні й внутрішні межі дискреційних повноважень, аналізувати співвідношення суддівського розсуду з внутрішнім переконанням судді, професійною правосвідомістю, незалежністю та суддівською етикою. На рівні докторської підготовки акцент переноситься з репродуктивного засвоєння матеріалу на проблемне дослідження, формування наукових гіпотез, оцінювання конкуруючих доктринальних позицій, роботу з судовими прецедентами у широкому значенні та розроблення власних моделей конституційно допустимої дискреції.

Організація навчання передбачає лекційні заняття, семінарські дискусії, аналіз судових рішень, підготовку аналітичного есе, презентацію результатів індивідуального дослідження та самостійну роботу з нормативними, доктринальними і практичними джерелами. Семінарські заняття будуються навколо проблемних питань, які допускають аргументовану конкуренцію правових позицій, але потребують чіткої верифікації меж компетенції суду, релевантності використаних принципів і стандартів та якості юридичної аргументації.

Обсяг дисципліни становить 4 кредити ЄКТС (120 годин), з яких 24 години відведено на лекції, 24 години – на семінарські заняття, 72 години – на самостійну роботу. Тижневе навчальне навантаження становить 3,7 години. Дисципліна викладається у 4 (четвертому) семестрі. Форма семестрового контролю – залік.

У межах дисципліни пріоритетними є такі змістові компоненти:

- професійна правосвідомість судді, її структура, рівні, деформації та дефекти;

- поняття, ознаки, функції, принципи і межі суддівського розсуду;
- дискреційні права та дискреційні обов'язки судді, співвідношення дискреційної і правової поведінки;
- внутрішнє переконання судді, судове тлумачення та конституційна герменевтика;
- верховенство права, справедливість, пропорційність, правова визначеність і рівність як юридичні орієнтири дискреції;
- незалежність судді та інституційні гарантії захисту від неправомірного впливу;
- суддівська етика, доброчесність, безсторонність і недопустимість надмірного формалізму;
- професійний добір, призначення, підготовка і підвищення кваліфікації суддів;
- конституційно-правовий статус професійного судді та напрями його модернізації.

2. МЕТА ВИВЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Метою вивчення навчальної дисципліни «Конституційно-правові засади здійснення суддівського розсуду у рамках дискреційних повноважень суду» є формування у здобувачів ступеня доктора філософії системного розуміння конституційної природи суддівського розсуду, його функціонального призначення, юридичних меж і гарантій правомірного здійснення; розвиток здатності досліджувати дискреційні повноваження суду із використанням сучасної правничої методології; вироблення навичок критичного аналізу судової аргументації, національної та європейської судової практики; поглиблення знань про професійну правосвідомість, незалежність, етичні стандарти та конституційно-правовий статус судді.

Основними завданнями дисципліни є:

1. розкрити доктринальні підходи до визначення суддівського розсуду та дискреційних повноважень суду;
2. з'ясувати юридичну природу дискреційних прав і дискреційних обов'язків судді та критерії їх розмежування;
3. проаналізувати конституційні принципи, які визначають допустимий простір суддівського вибору;
4. встановити співвідношення суддівського розсуду, внутрішнього переконання судді, професійної правосвідомості та судового тлумачення;
5. дослідити фактори формування, трансформації, деформації та дефектів професійної правосвідомості судді;
6. сформувати вміння виявляти ознаки свавільної дискреції, надмірного формалізму, непослідовної судової аргументації та виходу за межі судової компетенції;
7. опрацювати національні та міжнародні стандарти незалежності, безсторонності, доброчесності й підзвітності суддів;

8. розвинути навички аналізу рішень Конституційного Суду України, Верховного Суду та Європейського суду з прав людини з позицій меж суддівської дискреції;
9. поглибити знання щодо конституційно-правових вимог до добору, призначення, професійної підготовки та оцінювання суддів;
10. сформувати здатність готувати науково обґрунтовані висновки та пропозиції щодо вдосконалення нормативного й інституційного забезпечення здійснення суддівського розсуду.

Інтегральна компетентність

Здатність розв'язувати комплексні проблеми у сфері конституційного права, судової влади та правозастосування, здійснювати оригінальні наукові дослідження суддівської дискреції, критично оцінювати межі суддівського розсуду та аргументувати власні висновки з урахуванням конституційних цінностей, міжнародних стандартів правосуддя і практики судових інституцій.

Загальні компетентності

- здатність до системного, критичного та рефлексивного мислення при роботі зі складними правовими проблемами;
- здатність формулювати дослідницькі проблеми, гіпотези та методологічно обґрунтовані способи їх перевірки;
- здатність працювати з великими масивами нормативної, доктринальної та судової інформації, оцінювати її релевантність і надійність;
- здатність вести фахову наукову дискусію, аргументувати позицію та коректно реагувати на контраргументи;
- здатність дотримуватися принципів академічної доброчесності, професійної етики й відповідальності за результати дослідження.

Спеціальні (фахові) компетентності

- здатність професійно оперувати категоріями «суддівський розсуд», «дискреція», «дискреційні повноваження», «внутрішнє переконання судді», «професійна правосвідомість судді»;
- здатність встановлювати конституційні, законодавчі, процесуальні, етичні та аргументаційні межі суддівської дискреції;
- здатність здійснювати поглиблений аналіз судових рішень, способів юридичного тлумачення та мотивів вибору правового рішення;
- здатність оцінювати відповідність судової аргументації вимогам верховенства права, справедливості, пропорційності, правової визначеності та рівності;
- здатність аналізувати інституційні гарантії незалежності суддів та юридичні механізми реагування на неправомірний вплив;
- здатність розробляти науково обґрунтовані пропозиції щодо вдосконалення статусу судді, професійного добору, підготовки та етичної інфраструктури судової влади.

3. ПЕРЕДУМОВИ ДЛЯ ВИВЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Навчальна дисципліна призначена для здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти і спирається на компетентності, набуті на попередніх рівнях правничої освіти. Для результативного опанування курсу здобувачеві необхідні системні знання загальної теорії права, конституційного права України, конституційного права зарубіжних держав, судоустрою, основ юридичної деонтології та процесуальних галузей права, а також навички роботи з нормативно-правовими актами і судовою практикою.

Доцільною передумовою є володіння базовими методами правничого дослідження: формально-юридичним, системно-структурним, порівняльно-правовим, герменевтичним, аксіологічним та кейс-методом. Здобувач повинен уміти знаходити рішення Конституційного Суду України, Верховного Суду та Європейського суду з прав людини, визначати *ratio decidendi* у широкому аналітичному розумінні, встановлювати нормативну основу судового висновку й критично оцінювати аргументацію.

Міждисциплінарні зв'язки

- теорія держави і права – для дослідження категорій правозастосування, тлумачення, дискреції, правової свідомості та юридичної відповідальності;
- конституційне право – для визначення статусу судової влади, конституційних принципів правосуддя, гарантій незалежності судді та захисту прав людини;
- судоустрій і статус суддів – для аналізу інституційної організації судової влади, добору, кар'єри, дисциплінарної відповідальності та суддівського врядування;
- галузеві процесуальні дисципліни – для конкретизації меж дискреції під час доказування, вибору процесуальних засобів, визначення санкцій і ухвалення судових рішень;

- юридична етика та деонтологія – для оцінювання доброчесності, безсторонності, конфлікту інтересів, комунікації судді та стандартів професійної поведінки;
- філософія права і юридична герменевтика – для осмислення співвідношення тексту, принципу, цінності, аргументації та судового вибору.

4. ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

Після опанування навчальної дисципліни здобувач повинен досягти результатів, які відповідають дослідницькому характеру третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти та змісту силабуса.

Здобувач повинен знати:

- основні доктринальні концепції суддівського розсуду та судової дискреції;
- ознаки, функції, принципи й межі здійснення суддівського розсуду;
- зміст понять «дискреційні права», «дискреційні обов'язки», «дискреційна поведінка», «правова поведінка», «внутрішнє переконання судді»;
- структуру професійної правосвідомості судді, чинники її формування та форми деформації;
- конституційні гарантії незалежності судді та інституційні механізми захисту від неправомірного впливу;
- національні й міжнародні стандарти суддівської етики, доброчесності, безсторонності та належної поведінки;
- конституційні та законодавчі вимоги до професійного добору, призначення, підготовки й кар'єри суддів;
- основні підходи Європейського суду з прав людини до вимог незалежного і безстороннього суду, мотивованості рішень та недопустимості надмірного формалізму;
- напрями модернізації конституційно-правового статусу професійного судді.

Здобувач повинен уміти:

- ідентифікувати ситуації, в яких суд наділений простором допустимого вибору, і визначати юридичні межі цього вибору;

- розмежовувати правомірний суддівський розсуд, помилкове правозастосування та свавільне використання владного повноваження;
- аналізувати судові рішення за логікою «факти – норма – спосіб тлумачення – межа дискреції – аргументація – висновок»;
- порівнювати доктринальні позиції та судові підходи, встановлювати їх сильні й уразливі аргументи;
- застосовувати конституційні принципи верховенства права, рівності, справедливості, пропорційності та правової визначеності при оцінюванні судової дискреції;
- аналізувати рішення Конституційного Суду України, Верховного Суду та Європейського суду з прав людини у межах тематики курсу;
- формулювати наукову проблему, дослідницьке питання та робочу гіпотезу щодо суддівського розсуду;
- готувати аналітичне есе, презентацію та усну доповідь із коректним використанням нормативних і наукових джерел;
- розробляти аргументовані пропозиції щодо вдосконалення правового регулювання та інституційних гарантій суддівської дискреції.

Очікувані результати навчання

Шифр	Результат навчання
РН 1	здатність до системного мислення, набуття нових знань у сфері конституційно-правових засад суддівського розсуду та використання їх у власних наукових дослідженнях і професійній практиці;
РН 2	уміння організовувати та проводити комплексні дослідження проблем суддівської дискреції із використанням сучасних інформаційних ресурсів, нормативних баз і судової практики;
РН 3	уміння формулювати наукові проблеми й робочі гіпотези, критично переосмислювати доктринальні положення та пропонувати нові способи концептуалізації меж суддівського розсуду;

PH 4	уміння збирати, обробляти та аналізувати конституційні положення, законодавство, рішення Конституційного Суду України, Верховного Суду та практику Європейського суду з прав людини;
PH 5	здатність застосовувати порівняльно-правовий і міждисциплінарний аналіз для оцінювання допустимих меж судової discreції;
PH 6	здатність обґрунтовувати власні висновки у фаховій дискусії та взаємодіяти з науковою спільнотою і правничими інституціями;
PH 7	здатність оцінювати професійну правосвідомість, незалежність і етичні стандарти суддів як умови легітимного використання discreційних повноважень.

5. ЗМІСТ ПРОГРАМИ

Дисципліна має обсяг 4 кредити ЄКТС / 120 годин. Навчальне навантаження розподілено таким чином: 24 години лекцій, 24 години семінарських занять і 72 години самостійної роботи. Тижневе навантаження – 3,7 години. Дисципліна викладається у 4 (четвертому) семестрі. Семестровий контроль – залік.

Показник	Обсяг
Кількість кредитів ЄКТС	4
Загальна кількість годин	120
Лекції	24 години
Семінарські заняття	24 години
Самостійна робота	72 години
Тижневе навчальне навантаження	3,7 години
Семестр	4 (четвертий)
Статус дисципліни	вибірковий компонент з фахового переліку
Рівень вищої освіти	доктор філософії (аспірантура)
Форма підсумкового контролю	залік

6. ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН ЛЕКЦІЙ З ДИСЦИПЛІНИ

Тема № 1. Теоретико-методологічні засади суддівського розсуду (2 год.)

1. Поняття суддівського розсуду у сучасній юридичній доктрині та його конституційно-правова природа.
2. Суддівський розсуд як форма інтелектуально-вольової діяльності судді.
3. Співвідношення суддівського розсуду, судової дискреції, правозастосування та тлумачення права.
4. Методологічні підходи до дослідження суддівського розсуду та його місце у системі гарантій верховенства права.

Тема № 2. Професійна правосвідомість судді як основа здійснення суддівського розсуду (2 год.)

1. Сутність, структура, форми, рівні та види правової свідомості.
2. Професійна правосвідомість судді: когнітивний, ціннісний, емоційно-вольовий та поведінковий компоненти.
3. Співвідношення професійної правосвідомості, правової культури та професійної компетентності судді.
4. Деформації, дефекти та трансформація професійної правосвідомості судді.

Тема № 3. Судова дискреція: поняття, ознаки, види та функціональне призначення (2 год.)

1. Поняття та ознаки дискреційних повноважень суду.
2. Дискреційні права та дискреційні обов'язки судді; дискреційна і правова поведінка.
3. Джерела судової дискреції: оціночні поняття, прогалини, колізії, конкуренція принципів та вибір правового наслідку.
4. Види судової дискреції та її функціональне значення для індивідуалізації правозастосування.

Тема № 4. Принципи та межі здійснення суддівського розсуду (2 год.)

1. Верховенство права як нормативний орієнтир суддівського розсуду.
2. Законність, правова визначеність, рівність, справедливість, пропорційність, добросовісність і заборона свавілля.
3. Формальні та змістовні межі суддівської дискреції, установлені Конституцією, законом і процесуальними нормами.
4. Межі тлумачення права та співвідношення суддівської незалежності з юридичною відповідальністю.

Тема № 5. Внутрішнє переконання судді, судова аргументація та мотивування судового рішення (2 год.)

1. Поняття внутрішнього переконання судді та його співвідношення із суддівським розсудом.
2. Оцінка доказів і юридичних аргументів у процесі формування судового рішення.
3. Структура судового міркування, конкуренція принципів і балансування.
4. Вимоги до належного мотивування судового рішення та юридична аргументація як засіб обмеження свавільної дискреції.

Тема № 6. Незалежність і безсторонність судді як конституційні гарантії правомірного розсуду (2 год.)

1. Конституційна природа незалежності судової влади та суддів.
2. Інституційна й індивідуальна, зовнішня та внутрішня незалежність судді.
3. Безсторонність судді: суб'єктивний та об'єктивний критерії.
4. Правові й організаційні гарантії незалежності, форми неправомірного впливу та межі допустимої публічної критики.

Тема № 7. Професійна етика, доброчесність і справедливість у здійсненні суддівського розсуду (2 год.)

1. Професійна етика суддів і судова етика: співвідношення понять.

2. Кодекс суддівської етики України та міжнародні стандарти поведінки суддів.
3. Добросовісність, безсторонність, конфлікт інтересів і стандарти належної поведінки.
4. Категорія справедливості та етичний вимір дискреційного вибору судді.

Тема № 8. Суддівський розсуд, право на справедливий суд і проблема надмірного формалізму (2 год.)

1. Право на справедливий суд як конституційний і конвенційний стандарт.
2. Доступ до правосуддя, рівність сторін, змагальність і розумний строк.
3. «Сухий» та надмірний формалізм у судовій практиці.
4. Принцип пропорційності у процесуальних рішеннях і межі процесуальної автономії суду.

Тема № 9. Суддівський розсуд у практиці Конституційного Суду України та Верховного Суду (2 год.)

1. Правові позиції Конституційного Суду України щодо верховенства права, правової визначеності, пропорційності та судового захисту.
2. Суддівський розсуд у діяльності судів загальної юрисдикції.
3. Формування єдності судової практики Верховним Судом.
4. Відступ від правових висновків, вимоги до його мотивування та судова практика як орієнтир дискреційного рішення.

Тема № 10. Європейські стандарти здійснення суддівського розсуду та практика ЄСПЛ (2 год.)

1. Стаття 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та стандарти незалежного і безстороннього суду.
2. Вимога мотивованості судових рішень у практиці Європейського суду з прав людини.
3. Доктрина margin of appreciation та її відмежування від індивідуального суддівського розсуду.

4. Практика ЄСПЛ щодо правової визначеності, доступу до суду, послідовності судової практики та надмірного формалізму.

Тема № 11. Організаційно-правові основи формування корпусу професійних суддів (2 год.)

1. Конституційні вимоги до кандидатів на посаду судді.
2. Добір, кваліфікаційне оцінювання та призначення суддів.
3. Професійна підготовка кандидатів і суддів; роль Національної школи суддів України.
4. Професійні, етичні, кадрові, фінансові та інституційні чинники формування незалежного суддівського корпусу.

Тема № 12. Конституційно-правовий статус професійних суддів та напрями модернізації суддівської дискреції (2 год.)

1. Доктринальні підходи до поняття та структури конституційно-правового статусу професійного судді.
2. Права, обов'язки, гарантії, обмеження та відповідальність судді.
3. Співвідношення незалежності, підзвітності та доброчесності; модернізація механізмів забезпечення якості правосуддя.
4. Вплив цифровізації та аналітичних технологій на суддівський розсуд, межі технологічної підтримки і персональна відповідальність судді.

7. ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ З ДИСЦИПЛІНИ

Тема № 1. Теоретико-методологічні засади суддівського розсуду (2 год.)

1. Суддівський розсуд у сучасній юридичній доктрині: поняття та конституційно-правова природа.
2. Суддівський розсуд як інтелектуально-вольова діяльність судді.
3. Співвідношення суддівського розсуду, судової дискреції, правозастосування та тлумачення права.
4. Методологія дослідження суддівського розсуду та його зв'язок із принципом верховенства права.

Методичне завдання:

- Порівняти щонайменше три доктринальні визначення суддівського розсуду та виокремити їх спільні й відмінні ознаки.
- Сформулювати власне робоче визначення суддівського розсуду для цілей конституційно-правового дослідження.

Тема № 2. Професійна правосвідомість судді як основа здійснення суддівського розсуду (2 год.)

1. Правова свідомість: поняття, структура, форми, рівні та види.
2. Професійна правосвідомість судді та її структурні компоненти.
3. Правова культура, професійна компетентність і правосвідомість судді.
4. Деформації, дефекти та трансформація професійної правосвідомості.

Методичне завдання:

- Проаналізувати судові рішення, в аргументації якого простежується вплив професійно-ціннісного компонента на юридичний висновок.
- Підготувати коротку наукову позицію щодо допустимості аксіологічних аргументів у суддівській діяльності.

Тема № 3. Судова дискреція: поняття, ознаки, види та функціональне призначення (2 год.)

1. Поняття та ознаки дискреційних повноважень суду.

2. Дискреційні права й дискреційні обов'язки судді.
3. Джерела та види судової дискреції.
4. Функціональне призначення дискреції у процесі індивідуалізації правозастосування.

Методичне завдання:

- Визначити у нормах процесуального законодавства формулювання, які створюють простір для судової дискреції.
- Побудувати критерії розмежування дискреційного права і дискреційного обов'язку судді.

Тема № 4. Принципи та межі здійснення суддівського розсуду (2 год.)

1. Верховенство права як нормативний орієнтир і межа суддівського розсуду.
2. Законність, правова визначеність, рівність, справедливість і пропорційність.
3. Формальні та змістовні межі суддівської дискреції.
4. Свавільна дискреція: ознаки та критерії виявлення.

Методичне завдання:

- Порівняти два судові рішення з різними способами реалізації дискреційного повноваження.
- Сформулювати модель тесту правомірності здійснення суддівського розсуду.

Тема № 5. Внутрішнє переконання судді, судова аргументація та мотивування судового рішення (2 год.)

1. Внутрішнє переконання судді: зміст, юридична природа та співвідношення із суддівським розсудом.
2. Оцінка доказів і юридичних аргументів.
3. Структура судового міркування, конкуренція принципів і балансування.
4. Мотивованість судового рішення як гарантія контрольованості дискреції.

Методичне завдання:

- Проаналізувати мотивувальну частину судового рішення та визначити логіку й способи юридичної аргументації суду.
- Підготувати альтернативну модель аргументації у межах тих самих нормативних і фактичних передумов.

Тема № 6. Незалежність і безсторонність судді як конституційні гарантії правомірного розсуду (2 год.)

1. Інституційна та індивідуальна незалежність судді.
2. Зовнішня і внутрішня незалежність судді.
3. Безсторонність суду: суб'єктивний та об'єктивний критерії.
4. Гарантії незалежності, неправомірний вплив і межі допустимої публічної критики.

Методичне завдання:

- Опрацювати один міжнародний стандарт незалежності суддів і підготувати висновок щодо його реалізації у національному законодавстві.
- Провести дискусію щодо меж публічної критики судді та ознак недопустимого тиску на суд.

Тема № 7. Професійна етика, доброчесність і справедливість у здійсненні суддівського розсуду (2 год.)

1. Професійна етика суддів і судова етика.
2. Національні та міжнародні стандарти суддівської поведінки.
3. Доброчесність, безсторонність і конфлікт інтересів.
4. Категорія справедливості та етичні межі дискреційного вибору.

Методичне завдання:

- Підготувати правовий висновок щодо гіпотетичної ситуації потенційного конфлікту інтересів судді.
- Проаналізувати професійно-етичну дилему та обґрунтувати допустимий варіант поведінки судді.

Тема № 8. Суддівський розсуд, право на справедливий суд і проблема надмірного формалізму (2 год.)

1. Право на справедливий суд у конституційному та конвенційному вимірах.
2. Доступ до правосуддя, рівність сторін, змагальність і розумний строк.
3. Надмірний формалізм як ризик неправомірного здійснення суддівського розсуду.
4. Пропорційність процесуальних рішень і межі процесуальної автономії суду.

Методичне завдання:

- Опрацювати рішення ЄСПЛ, у якому встановлено порушення у зв'язку з надмірним формалізмом або непропорційним обмеженням доступу до суду.
- Сформулювати критерії відмежування допустимого процесуального формалізму від надмірного.

Тема № 9. Суддівський розсуд у практиці Конституційного Суду України та Верховного Суду (2 год.)

1. Правові позиції Конституційного Суду України щодо верховенства права, правової визначеності та пропорційності.
2. Межі суддівського розсуду у практиці судів загальної юрисдикції.
3. Єдність судової практики Верховного Суду та допустимість відступу від правових висновків.
4. Судова практика як орієнтир і межа дискреційного рішення.

Методичне завдання:

- Порівняти дві правові позиції Верховного Суду щодо одного правового питання та визначити аргументи на користь зміни або збереження підходу.
- Підготувати висновок про межі дискреції суду при відступі від усталеної судової практики.

Тема № 10. Європейські стандарти здійснення суддівського розсуду та практика ЄСПЛ (2 год.)

1. Незалежний і безсторонній суд у практиці ЄСПЛ.
2. Вимога належного мотивування судових рішень.
3. Правова визначеність, послідовність судової практики, доступ до суду та надмірний формалізм.
4. Доктрина margin of appreciation та її співвідношення з національним суддівським розсудом.

Методичне завдання:

- Проаналізувати одне рішення ЄСПЛ крізь призму меж національного суддівського розсуду.
- Сформулювати перелік конвенційних стандартів, які мають бути враховані суддею при реалізації дискреційного повноваження.

Тема № 11. Організаційно-правові основи формування корпусу професійних суддів (2 год.)

1. Конституційні вимоги до кандидатів на посаду судді.
2. Добір, кваліфікаційне оцінювання та призначення суддів.
3. Професійна підготовка кандидатів і суддів та роль Національної школи суддів України.
4. Професійні, соціальні, етичні та інституційні фактори формування суддівського корпусу.

Методичне завдання:

- Порівняти національну модель професійного добору суддів з однією зарубіжною моделлю.
- Підготувати пропозиції щодо критеріїв оцінювання здатності кандидата до відповідального здійснення суддівського розсуду.

Тема № 12. Конституційно-правовий статус професійних суддів та напрями модернізації суддівської дискреції (2 год.)

1. Поняття та структура конституційно-правового статусу професійного судді.
2. Права, обов'язки, гарантії, обмеження та відповідальність судді.
3. Співвідношення незалежності, підзвітності й доброчесності у сучасній моделі судової влади.
4. Цифровізація, аналітичні технології та межі технологічної підтримки суддівського рішення.

Методичне завдання:

- Підготувати науково обґрунтовані пропозиції щодо одного напрямку модернізації конституційно-правового статусу судді або механізму суддівської дискреції.
- Захистити аналітичне есе за обраною проблемою курсу та взяти участь у підсумковій науковій дискусії.

8. ПРИМІРНИЙ ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДЛЯ ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

1. Сутність та феномен правової свідомості.
2. Класифікації правової свідомості за формами, рівнями та видами.
3. Характеристика елементів професійної правосвідомості суддів.
4. Розмежування понять «деформація» та «дефект» правової свідомості судді.
5. Поняття, ознаки, межі та принципи здійснення суддівського розсуду.
6. Поняття «дискреційні права» та «дискреційні обов'язки» судді.
7. Розмежування понять «дискреційна поведінка» та «правова поведінка».
8. Співвідношення понять «правова свідомість судді», «суддівський розсуд» та «внутрішнє переконання судді».
9. Принципи здійснення суддівського розсуду.
10. Межі суддівського розсуду.
11. Концептуальні аспекти незалежності суддів.
12. Судова влада як самостійна складова конституційного механізму поділу влади.
13. Питання впливу на суддів з метою прийняття неправомірного рішення.
14. Правові та організаційні гарантії незалежності судової системи.
15. Співвідношення понять «професійна етика суддів» та «судова етика».
16. Кодекс суддівської етики та його значення для здійснення суддівського розсуду.
17. Конституційні принципи здійснення правосуддя.
18. Надмірний («сухий») формалізм під час здійснення правосуддя.
19. Критерії відбору суддів.
20. Специфіка соціального фактору при призначенні суддів на посади.
21. Професійна етика та доброчесність суддів.
22. Питання фінансування судової системи як інституційної гарантії незалежності.

23. Доступ до правосуддя та суддівський розсуд.
24. Доктринальні підходи до визначення поняття конституційно-правового статусу професійних суддів.
25. Незалежність професійних суддів як конституційна засада їх правового статусу.
26. Організаційно-правові основи формування корпусу професійних суддів в Україні.
27. Порядок здійснення добору та призначення професійних суддів у контексті конституційно-правових вимог до кандидатів.
28. Особливості спеціальної підготовки кандидатів на посади суддів у Національній школі суддів України.
29. Окремі аспекти модернізації концепції формування корпусу професійних суддів.

9. ВИМОГИ ДО ПІДГОТОВКИ АНАЛІТИЧНОГО ЕСЕ

Аналітичне есе є індивідуальним науково-дослідним завданням, спрямованим на перевірку здатності здобувача сформулювати проблему у сфері суддівської дискреції, відібрати релевантну джерельну базу, здійснити критичний аналіз і сформулювати власний аргументований висновок. Есе не повинно мати характеру реферативного переказу літератури. Його основою є дослідницьке питання, навколо якого вибудовується юридична аргументація.

Рекомендована структура аналітичного есе

1. назва, яка відображає конкретну наукову проблему;
2. короткий вступ із постановкою проблеми, дослідницьким питанням та обґрунтуванням актуальності;
3. виклад нормативної й доктринальної основи дослідження;
4. аналіз судової практики або конкретного кейсу, якщо це відповідає темі;
5. аргументований виклад авторської позиції із розглядом можливих контраргументів;
6. висновки, у яких безпосередньо надається відповідь на поставлене дослідницьке питання;
7. список використаних джерел.

Вимоги до змісту

- обсяг основного тексту – орієнтовно 8–12 сторінок формату А4 без урахування списку джерел;
- науковий стиль викладу, юридична точність понять і послідовна аргументація;
- використання щонайменше 8 релевантних джерел, серед яких мають бути нормативні акти, судова практика та наукова література;
- за наявності релевантної практики – обов’язкове звернення до рішень Конституційного Суду України, Верховного Суду або Європейського суду з прав людини;

- коректне оформлення цитувань і посилань, недопустимість запозичень без посилання на автора та джерело;
- наявність самостійного висновку, який впливає з проведеного аналізу.

Технічне оформлення

- формат аркуша – А4; шрифт Times New Roman, 14 pt; міжрядковий інтервал 1,5;
- поля: ліве – 30 мм, праве – 15 мм, верхнє – 20 мм, нижнє – 20 мм;
- абзацний відступ – 1,25 см; вирівнювання основного тексту – по ширині;
- сторінки нумеруються арабськими цифрами; титульний аркуш входить до загальної нумерації, але номер на ньому не проставляється;
- бібліографічний опис джерел оформлюється відповідно до вимог, установлених для наукових робіт на юридичному факультеті.

Орієнтовні теми аналітичних есе

1. Суддівський розсуд і принцип правової визначеності: межі допустимого відступу від буквального тексту норми.
2. Внутрішнє переконання судді як елемент механізму суддівської дискреції.
3. Надмірний формалізм у практиці Європейського суду з прав людини та національних судів.
4. Пропорційність як метод контролю за суддівським розсудом.
5. Професійна правосвідомість судді та ризики її деформації.
6. Суддівська незалежність і єдність судової практики: пошук конституційного балансу.
7. Доброчесність судді як передумова легітимного використання дискреційних повноважень.
8. Дискреційне право судді та дискреційний обов'язок: проблема доктринального розмежування.

9. Судова аргументація як спосіб зовнішнього контролю за реалізацією дискреції.
10. Межі використання моральних аргументів у судовому рішенні.
11. Суддівський розсуд у конституційному судочинстві.
12. Суддівський розсуд у практиці Верховного Суду: критерії допустимості.
13. Європейські стандарти незалежності суддів та їх значення для судової дискреції.
14. Штучний інтелект у судочинстві: допоміжний інструмент чи фактор обмеження індивідуального суддівського розсуду.
15. Професійний добір суддів і здатність до відповідального здійснення дискреційних повноважень.

Критерії оцінювання аналітичного есе

- чіткість постановки проблеми та дослідницького питання;
- якість і релевантність джерельної бази;
- глибина правового аналізу та коректність роботи із судовою практикою;
- самостійність авторської позиції, логічність аргументів і робота з контраргументами;
- обґрунтованість висновків;
- дотримання академічної доброчесності та вимог до оформлення.

10. ЗАСОБИ ДІАГНОСТИКИ ТА КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

Засоби оцінювання та методи демонстрування результатів навчання

Засобами оцінювання результатів навчання є: усні виступи і наукові дискусії на семінарських заняттях; виконання індивідуальних теоретико-прикладних завдань; аналіз судових рішень; підготовка й захист аналітичного есе; презентація результатів індивідуального дослідження; модульна контрольна робота; підсумковий усний залік.

Методи навчання

У межах дисципліни застосовуються проблемний виклад, дослідницький метод, кейс-метод, порівняльно-правовий аналіз, дискусія, сократівська бесіда, робота з судовими рішеннями, моделювання правових позицій, презентація дослідницьких результатів. Самостійна робота охоплює опрацювання наукової літератури, нормативних актів і практики судових інституцій; підготовку до семінарів; виконання аналітичних завдань; підготовку есе та презентації.

Форми контролю

- поточний контроль – оцінювання участі у семінарських дискусіях, виконання кейсів, аналітичних завдань, підготовки есе та презентації;
- модульний контроль – письмова робота, що може поєднувати теоретичні питання, тестові завдання та аналіз фрагмента судового рішення;
- підсумковий семестровий контроль – усний залік за переліком питань дисципліни з урахуванням результатів поточного та модульного оцінювання.

Розподіл балів

Вид навчальної роботи	Кількість / форма	Максимальна кількість балів
Участь у семінарських заняттях і наукових дискусіях	12 занять	21

Аналітичний розбір судового рішення / кейсу	1 завдання	10
Аналітичне есе	1 робота	10
Презентація результатів індивідуального дослідження	1 презентація	9
Модульна контрольна робота	1 робота	50
Разом		100

Критерії оцінювання поточної навчальної роботи

- повнота та точність використання категоріально-понятійного апарату;
- здатність установлювати нормативну основу проблеми й коректно використовувати судову практику;
- якість аргументації, логічність висновків та здатність працювати з контраргументами;
- самостійність аналітичної позиції;
- академічна доброчесність, коректність посилань і культура наукової комунікації.

Критерії оцінювання модульної контрольної роботи

Максимальна оцінка за модульну контрольну роботу становить 50 балів. Під час оцінювання враховуються правильність юридичної кваліфікації поставленої проблеми, повнота визначення меж судової дискреції, використання релевантних конституційних принципів і судових стандартів, послідовність аргументації та якість висновку. Тестові завдання з кількома правильними відповідями зараховуються за умови повного і безпомилкового вибору відповідей, якщо інше не передбачено інструкцією до конкретного завдання.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів	Оцінка ECTS	Результат за національною шкалою
90–100	A	зараховано
82–89	B	зараховано
74–81	C	зараховано
64–73	D	зараховано
60–63	E	зараховано
35–59	FX	не зараховано з можливістю повторного складання
0–34	F	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Якісні критерії підсумкового оцінювання

90–100 балів (A) – здобувач вільно володіє доктриною суддівського розсуду, здатний самостійно встановлювати межі дискреційних повноважень у складних кейсах, коректно працює з практикою національних і міжнародних судів, формулює оригінальні та переконливо аргументовані висновки;

82–89 балів (B) – здобувач системно володіє матеріалом, аргументовано застосовує його до практичних ситуацій, допускає окремі неточності, які не впливають на правильність загального висновку;

74–81 бал (C) – здобувач засвоїв програмний матеріал і здатний застосовувати його до типових ситуацій, але аргументація окремих висновків потребує більшої глибини або точності;

64–73 бали (D) – здобувач знає основний матеріал, однак допускає помилки у визначенні меж дискреції, неповно використовує судову практику або потребує допомоги у побудові аргументації;

60–63 бали (E) – здобувач володіє мінімально достатнім обсягом матеріалу, відтворює базові поняття та здатний вирішувати нескладні завдання репродуктивного характеру;

35–59 балів (FX) – здобувач має суттєві прогалини у знаннях, не завжди розмежовує суддівський розсуд і свавільну дискрецію, допускає принципові помилки в аналізі нормативної та судової основи проблеми;

0–34 бали (F) – здобувач не володіє основними категоріями дисципліни, не здатний самостійно аналізувати межі суддівської дискреції та потребує повторного вивчення курсу.

11. ПЕРЕЛІК РЕКОМЕНДОВАНИХ НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ АКТІВ ТА ІНШОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Нормативно-правові акти та міжнародні стандарти

1. Конституція України від 28 червня 1996 року. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>
2. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 2 червня 2016 року № 1402-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2016. № 31. Ст. 545. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text>
3. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text
4. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16 грудня 1966 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text
5. Основні принципи незалежності судових органів, схвалені резолюціями 40/32 та 40/146 Генеральної Асамблеї ООН від 29 листопада та 13 грудня 1985 року. URL: <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/basic-principles-independence-judiciary>
6. Бангалорські принципи поведінки суддів, схвалені резолюцією ЕКОСОП ООН 2006/23 від 27 липня 2006 року. URL: https://www.unodc.org/pdf/crime/corruption/judicial_group/Bangalore_principles.pdf
7. Recommendation CM/Rec(2010)12 of the Committee of Ministers to member states on judges: independence, efficiency and responsibilities. Council of Europe, 2010. URL: <https://search.coe.int/cm?i=09000016805afb78>
8. European Charter on the Statute for Judges. Strasbourg, 8–10 July 1998. Council of Europe.
9. План дій Ради Європи щодо посилення незалежності та неупередженості судової влади. Страсбург : Рада Європи, 2016. 34 с.

Основна наукова література

1. Городовенко В. В. Проблеми становлення незалежної судової влади в Україні : монографія. Київ : Фенікс, 2007. 224 с.
2. Гриценко І. С., Погорецький М. А. Право на справедливий суд. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки. 2012. Вип. 91. С. 4–7.
3. Коцкулич В. В. Дискреційне право судді чи його моральний обов'язок? Матеріали 72-ї підсумкової наукової конференції професорсько-викладацького складу юридичного факультету (26 лютого 2018 року, м. Ужгород). Ужгород, 2018. С. 31–33.
4. Коцкулич В. В. До питання про незалежність суддів: національний та міжнародний аспект. Сучасні виклики та актуальні проблеми судової реформи в Україні : матеріали Міжнародної наукової конференції (м. Чернівці, 26–27 жовтня 2017 року). 2017. С. 21–23.
5. Коцкулич В. В. Категорія справедливості в контексті загальноетичних стандартів правової поведінки суддів. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Юриспруденція». 2017. № 30. Т. 1. С. 44–45.
6. Коцкулич В. В. Місце і роль конституційної герменевтики у правозастосовчій діяльності суду. Конституційно-правове будівництво на зламі епох: пошуки оптимальних моделей : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Ужгород, 22–23 квітня 2016 року). Ужгород, 2016. С. 102–104.
7. Коцкулич В. В. Онтологічні аспекти дослідження суддівського розсуду. Закарпатські правові читання : матеріали IX Міжнародної науково-практичної конференції (м. Ужгород, 20–22 квітня 2017 року). Т. 1. Ужгород, 2017. С. 539–543.
8. Коцкулич В. В. Принцип незалежності судової гілки влади як фактор впливу на правосвідомість судді. Юридичні науки та їх роль у формуванні

правової культури сучасної людини : матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Ужгород, 22–23 травня 2015 року). Ужгород, 2015. С. 49–51.

9. Коцкулич В. В. Роль незалежності судової влади у механізмі стримувань і противаг. Порівняльно-аналітичне право. 2017. № 6. С. 390–391. URL: http://www.pap.in.ua/6_2017/117.pdf

10. Коцкулич В. В. Суддівський розсуд та судова практика: корелятивний аналіз. Закарпатські правові читання : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (19–21 квітня 2018 року, м. Ужгород). Т. 2. 2018. С. 337–341.

11. Коцкулич В. В. Трансформація суддівської правосвідомості: загальні положення концепції. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. 2018. № 48. Т. 2. С. 157–158.

12. Коцкулич В. В., Белов Д. М. Генеза наукової думки про особливості та структуру правосвідомості судді в національній юриспруденції. Судова реформа в Україні: реалії та перспективи : матеріали науково-практичної конференції (м. Київ, 18 листопада 2016 року). Київ : Інститут законодавства Верховної Ради України, 2017. С. 116–127.

13. Смородинський В. С. Судова влада в Україні (загальнотеоретичні проблеми) : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Харків, 2001. 170 с.

14. Фаловська І. М., Бисага Ю. М., Бисага Ю. Ю., Коцкулич В. В. Конституційний принцип рівності: правозастосовчі аспекти : монографія. Ужгород : Видавничий дім «Гельветика», 2018. 204 с.

Інформаційні ресурси

1. Офіційний вебпортал Верховної Ради України – <https://zakon.rada.gov.ua/>
2. Конституційний Суд України – <https://ccu.gov.ua/>
3. Верховний Суд – <https://supreme.court.gov.ua/>
4. Єдиний державний реєстр судових рішень – <https://reyestr.court.gov.ua/>
5. Європейський суд з прав людини, HUDOC – <https://hudoc.echr.coe.int/>

6. Council of Europe – <https://www.coe.int/>

7. Google Академія – <https://scholar.google.com/>

8. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського – <https://www.nbuv.gov.ua/>

Навчально-методична розробка укладена на основі силабуса дисципліни та орієнтована на дослідницький рівень підготовки здобувачів ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».